

พหุพพิหีสมาส หรือตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส

ตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส คือ พหุพพิหีสมาสที่มีบททั้ง ๒ เสมอกัน บทอื่นเป็นประธาน สมาสนี้เป็นคุณ แปลว่า มี.....

เช่น อากาศ สมณ ย โส อากาศสมโน (อาราโม)

(อ.สมณะ ท. มาแล้ว สู่อารามใด อ.อาราม นั้น ชื่อว่า อากาศสมโน ๆ แปลว่า มีสมณะมาแล้ว)

ตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาสนี้ มี ๖ อย่าง ตามวิภัตติ คือ

๑. ทุตียาตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส
๒. ตตียาตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส
๓. จตุตถิตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส
๔. ปัลลจมีตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส
๕. ฉัญจิตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส
๖. สัตตมีตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส

วิธีหาตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส

พหุพพิหีสมาสนี้ การที่จะรู้ว่าเป็นตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาสอะไร มีวิธี ดังนี้

๑. แยกบทสมาสทั้งหมด
๒. ทดลองแปลเชื่อมกับอรรถบทย
๓. อรรถบทยเชื่อมวิภัตติใด ได้ความหมายเหมาะสมที่สุดเรียกชื่อตามวิภัตตินั้น

อากาศสมโน (อาราโม)

อากาศ สมณ ย ต อาราม

กตปุณฺโณ (ปุริโส)

กต ปุณฺณ ปุริส

กตปัจจุคฺคมนฺ (ภิกฺขุ)

กต ปัจจุคฺคมน ภิกฺขุ

ถ้าบทสมามือบทที่ประกอบด้วย ต ปัจจัย กิต้ันต ให้ดูความหมายของธาตุที่ ต ปัจจัยประกอบว่าแปลเชื่อมว่าจะไร เช่น อากตสมโณ อากต แปลว่า มาสู่..... มาจาก..... หรือ มาใน.... ดังนั้น สมามนี้ อาจจะเป็น ทุตฺยาคฺคยธฺรณพหุพพิหฺสมาส ปิณจมีตฺยาคฺคยธฺรณพหุพพิหฺสมาส หรือสัตตมีตฺยาคฺคยธฺรณพหุพพิหฺสมาส ทั้งนี้ ต้องแปลเข้ากับอรรถบทว่าไ้ความหรือไ้ ถ้าไ้ความสมบูรณ ใ้ไ้ แสดงว่าเป็น-ตฺยาคฺคยธฺรณพหุพพิหฺสมาสนั้น

ถ้าบทสมาสประกอบด้วย ต ปัจจัยเป็นที่สุดบท ส่วนมากเป็นตฺยาคฺคยธฺรณพหุพพิหฺสมาส จะเป็นตฺยาคฺคยธฺรณพหุพพิหฺสมาสอะไร ขึ้นอยู่กับความหมายของธาตุ

แต่ถ้าบทสมาสเป็นคุณนาม ไ้ไ้บทที่ประกอบด้วย ต ปัจจัยเป็นที่สุด ส่วนมากเป็น ฉฺฉฐีตฺยาคฺคยธฺรณพหุพพิหฺสมาส

เช่น อากตมนุสฺโส (คาโม)

อัน... แก่....กตปุณฺโณ (ปุริโส)

อัน....แก่.....ทินฺนทาโน (ปุริโส)

อัน.....ทิฏฺฐธฺมโม (ภิกฺขุ)

อัน..... วุสิตพฺรหฺมจริโย (ภิกฺขุ)

อัน... แก่... ภาสิตธฺมโม (ภิกฺขุ)

จิตปริโส (ปเทโส) เหล่านี้ล้วนเป็นตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส ยกเว้น ฉัญจีตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส แต่ถ้าเป็นคุณนามเข้าสมาสกับ นามนาม ส่วนมากเป็นฉัญจีตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส

เช่น ปณฺทิตฺตปริโส (คาโม)

จณฺทสฺสนโห (คาโม)

มหาธโน (เสฏฺฐจี)

อปฺปิจฺจโน (ภิกฺขุ)

มหิจฺจโน (ภิกฺขุ)

สุปฺปญฺโญ (ภิกฺขุ)

เสตจฺจตฺโต (อุปาสโก)

วิธีตั้งวิเคราะห์ในตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส

๑. แยกบทสมาสออก

๒. ประกอบวิภัตติหลังบทที่แยกออกแล้ว

๓. ประกอบวิภัตติบทนามเป็นหลัก บทคุณนามประกอบวิภัตติตามนาม

๔. ย - ต ในรูปวิเคราะห์ ย ศัพท์ ให้ประกอบตามชื่อสมาส คือ ถ้าเป็นทุตียาตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส ให้ประกอบ ย ศัพท์เป็นทุตียาวิภัตติ ลิงค์ และวจนะ ให้ประกอบตามอัฒบพท อัฒบพทเป็นปุงลิงค์ เอกวจนะ ให้ประกอบ ย ศัพท์เป็นปุงลิงค์ เอกวจนะตาม ถ้าอัฒบพทเป็นอิตถิลิงค์เอกวจนะ ต้องประกอบ ย ศัพท์เป็นอิตถิลิงค์ เอกวจนะตาม อัฒบพท เป็นนปุงสกลิงค์ ก็ให้ประกอบเป็น ย ศัพท์ เป็นนปุงสกลิงค์ตาม

ส่วน ต ศัพท์ให้ประกอบเป็นปจมาวิภัตติเสมอ จะเป็นวจนะ และ
ลิงค์อะไร ให้ดูที่อัญลบท

เช่น มหาปุณฺโณ (ปุริโส)

มหนฺตํ ปุณฺณํ ยสฺส โส มหาปุณฺโณ (ปุริโส)

มหาปุณฺณา (อิติถึ)

มหนฺตํ ปุณฺณํ ยสฺสา สห มหาปุณฺณา (อิติถึ)

มหาปุณฺณํ (กุลํ)

มหนฺตํ ปุณฺณํ ยสฺส ตํ มหาปุณฺณํ (กุลํ)

มหาปณฺโณ (ปุริโส)

มหาปณฺณา (นารี)

มหาปณฺณํ (กุลํ)

แบบฝึกหัดท้ายบท

จงวิเคราะห์บทสมมาตต่อไปนี้

๑. มหาธโน (เสฏฐี)

๒. มหาธนา (นารี)

๓. มหาธนํ (กุลํ)

๔. อากตมนุสฺโส (ปะเทโส)

๕. อากตมนุสฺสา (ธานี)